

De Vlaamse arbeidsmarkt klimt uit het dal

Herremans, W., Vanderbiesen, W., Boey, R. & Braes, S. 2010. *Tendrapport Vlaamse arbeidsmarkt 2010*. Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie/Departement Werk en Sociale Economie.

In de laatste Over.Werk van het jaar staan we gewoontegetrouw stil bij de recente en te verwachten evoluties op de Vlaamse arbeidsmarkt. Een dergelijke analyse kan niet voorbij gaan aan de economische crisis die ons land sedert 2008 treft. Vandaag ligt het dieptepunt van de crisis echter achter ons en zijn we gekomen op een punt van economisch herstel.

In deze bijdrage staan we eerst stil bij de economische groeicijfers die het verloop van de recessie duiden. Aan de hand van de belangrijkste conjunctuurindicatoren, de werkloosheids- en tewerkstellingsevolutie bekijken we vervolgens hoe de Vlaamse arbeidsmarkt de crisis stilaan de rug toe keert.

In het Tendrapport Vlaamse arbeidsmarkt 2010 (Herremans et al., 2010) bieden we bovenop deze trendbespreking ook meer diepgaande analyses over de toestand en ontwikkelingen in de (jeugd)werkloosheid, de tewerkstellingsevolutie in de sectoren, de trends op de Vlaamse vacaturemarkt en de evolutie van de werkzaamheidsgraad, met eveneens een vooruitblik naar 2020.

De Belgische economie: van crisis naar broos herstel

Een (terug)blik op de crisis in termen van economische groei

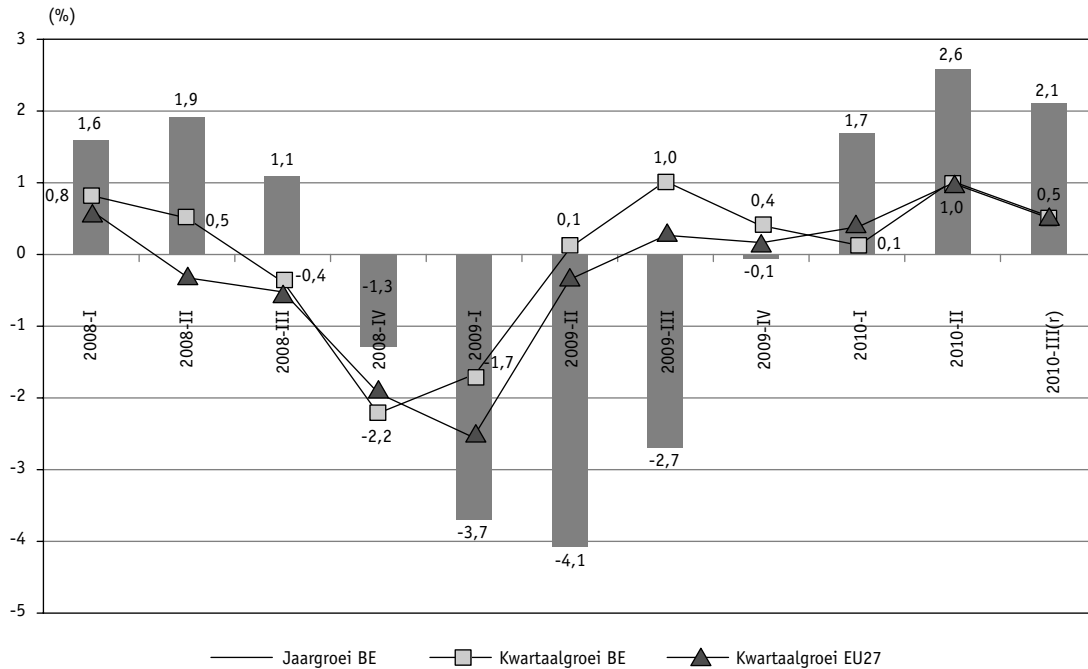
Net als elders in de wereld werden ook België en Vlaanderen geconfronteerd met de zwaarste economische crisis van de voorbije decennia. De

conjunctuurvertraging werd reeds ingezet in 2007, maar sloeg vooral hard toe vanaf de tweede helft van 2008. Vanaf de tweede helft van 2009 werden opnieuw (voorzichtige) positieve kwartaalcijfers genoteerd. In het eerste en vooral het tweede en derde kwartaal van 2010 lijkt het economisch herstel zich door te zetten. Dit alles blijkt duidelijk uit figuur 1 waarin de groei van het Belgische bruto binnenlands product (bbp) wordt uiteengezet en vergeleken met het groeiritme in de Europese Unie. Na een groeivertraging in het tweede kwartaal van 2008 bereikte de kwartaalgroei van het Belgisch bruto binnenlands product in het vierde kwartaal van dat jaar een dieptepunt (-2,2% ten opzichte van het voorgaande kwartaal). In het eerste kwartaal van 2009 viel de daling iets terug (-1,7%). In het daaropvolgende kwartaal stabiliseerde de economische kwartaalgroei (+0,1%) om vervolgens in het derde kwartaal verder uit de rode cijfers te kruipen (+1,0%). Ook in 2010 worden positieve kwartaalcijfers voorgelegd, met enkel een kleine dip in het eerste kwartaal van 2010.

Gemiddeld in Europa sloeg de crisis sneller en harder toe. De gemiddelde economische groei in EU-27 ging in het tweede kwartaal van 2008 voor het eerst onder nul en kende vervolgens vijf opeenvolgende

Figuur 1.

Procentuele kwartaal- en jaargroei van het bruto binnenlandse product (België en EU-27; 2008-I tot 2010-III)

Opmerking: Belgische cijfers voor het derde kwartaal 2010 gebaseerd op flash raming NBB

Bron: NBB, Eurostat (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

kwartalen met een negatieve kwartaalgroei. Na een (bijna) herstel van de Europese economie in het tweede kwartaal van 2009 (-0,2%), kon Europa vanaf het derde kwartaal van 2009 ook opnieuw positieve cijfers voorleggen (+0,3%). In het eerste kwartaal (+0,4%) en – vooral – tweede kwartaal (+1%) van 2010 worden deze Europese groeicijfers nog verder opgekrikt. Hoewel het Belgische groeipad in de loop van 2009 positiever verliep dan het Europese, was de economische kwartaalgroei in het eerste kwartaal van 2010 in ons land iets gematigder dan in Europa. In het tweede kwartaal kwam de groei in beide gevallen uit op +1% op kwartaalbasis.

Vergelijken we de groei van het Belgisch bruto binnenlands product op jaarbasis (ten opzichte van hetzelfde kwartaal een jaar eerder) dan liep het gecumuleerd economisch deficit op tot maar liefst -4,1% in het tweede kwartaal van 2009 (balkjes in figuur 1). De twee daaropvolgende kwartalen zwakte de negatieve jaargroei af tot respectievelijk -2,7% en -0,1%. In het eerste kwartaal van 2010

konden we na een lange periode van negatieve groei terug een positief cijfer neerleggen (+1,7%). In het tweede en derde kwartaal liep dit nog verder op (respectievelijk +2,6% en +2,1%).

Gegeven de omvang van de economische recessie bleef de daling van de Belgische werkgelegenheid in 2009 echter vrij beperkt. Een tijdelijke, forse terugval van de arbeidsproductiviteit en arbeidsduur, onder meer door het systeem van tijdelijke werkloosheid, vervulde een belangrijke bufferfunctie tegen de dalende werkgelegenheid. Zo bleef volgens het Federaal Planbureau de nettodaling van de werkgelegenheid in 2009 beperkt tot 17 500 personen (-0,4%). Uitgedrukt in aantal uren daalde het arbeidsvolume daarentegen met -1,8% (INR/FPB, 2010; NBB, 2010a).

Ook het conjunctuurklimaat in België vertoont, na enkele aarzelingen in het voorjaar van 2010, opnieuw tekenen van herstel, zo blijkt uit de conjunctuurenquêtes van de Nationale Bank van België. Van april 2009 tot diezelfde maand 2010 verstevigde het ondernemersvertrouwen zich maand na maand (NBB, 2010b), maar in mei verslechterde

het ondernemersvertrouwen terug, en dit voor het eerst sinds maart 2009. In juni 2010 ging het ondernemersvertrouwen bovendien nog wat sterker achteruit (NBB, 2010c). De cijfers voor de laatste maanden wijzen echter opnieuw op een verbetering van het ondernemersvertrouwen en een verder herstel van de Belgische economie. In oktober nam het ondernemersvertrouwen voor de vierde maand op rij toe (NBB, 2010d).

En wat brengt de toekomst?

De economische kentering lijkt ingezet en de voorspellingen voor het economische groeipad van ons land zijn gematigd positief. Maar wat brengt de toekomst? Op basis van de economische vooruitzichten van het Federaal Planbureau en de Nationale Bank zouden we in België voor 2010 (+1,8%) en 2011 (+1,7%) een gemiddelde jaargroei kunnen optekenen die iets hoger is dan in de eurozone (FPB, 2010; INR/FPB, 2010; NBB, 2010a). Ook de OESO, het IMF en de Europese Commissie komen tot een iets sterkere economische groei in ons land in vergelijking met de Eurozone (SVR, 2010a). Op middellange termijn zou de economische groei zijn historische trend benaderen (gemiddeld 2,3% per jaar tijdens de periode 2012-2015).

Het prille economische herstel zou eerst leiden tot een toename van het arbeidsvolume, maar die toename wordt grotendeels geabsorbeerd doordat in eerste instantie de verminderde arbeidsduur terug opgekrikt wordt naar een normaal niveau (door bijvoorbeeld het terug actief stellen van tijdelijke werklozen). Dit zal bijgevolg wegen op het aantal nieuwe aanwervingen. De groei van de Belgische werkgelegenheid zou voorlopig dan ook bescheiden blijven: de netto toename van het aantal arbeidsplaatsen wordt geraamd op 10 100 in 2010 en 4 700 in 2011 (respectievelijk +0,2% en +0,1%), wat voor 2010 een positieve bijstelling is van eerdere ramingen (-0,7%) (FPB, 2010). Slechts vanaf 2012 wordt de jobcreatie substantieel en zou de werkgelegenheid toenemen met gemiddeld 1,2% per jaar. De werkloosheid zou, na enkele opeenvolgende jaren van stijgende werkloosheid, pas langzaam beginnen afnemen vanaf 2013 (INR/FPB, 2010; FPB, 2010). Indien we ons baseren op de laatste (geraamde) gegevens van de RSZ – de zogenaamde ‘snelle ramingen’ – is de toename van het aantal arbeidsplaatsen in 2010 zoals vooropgesteld door het

Planbureau (+0,2%) misschien nog een bescheiden prognose. In de eerste twee kwartalen van 2010 steeg het aantal loontrekkende arbeidsplaatsen bij RSZ al met gemiddeld ruim 24 000 op Belgisch niveau (+0,7%) (RSZ, 2010). Uiteraard is het afwachten of de geraamde cijfers gehaald zullen worden en in hoeverre deze groei in de tweede helft van 2010 wordt verder gezet.

Ook de projecties voor Vlaanderen zijn gematigd positief. De economische neergang was in Vlaanderen weliswaar sterker dan in de andere gewesten (daling van het bbp met -3,3% in 2009 ten opzichte van -2,5% in Brussel en -2,7% in Wallonië), de economische heropleving zou in Vlaanderen op haar beurt het krachtigst zijn. In 2010 zou de economische groei +1,6% bedragen ten opzichte van +1,3% in de twee andere gewesten (SVR, 2010b). Gezien het hier nog om een niet-bijgestelde raming gaat is dit mogelijk nog een lichte onderschatting. In 2011 wordt de groei in het Vlaams Gewest op +1,9% geraamd ten opzichte van +1,5% in het Waals Gewest en +1,4% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Op middellange termijn (2012-2015) zou de economische groei van de Vlaamse activiteit met gemiddeld +2,3% ook opnieuw in de buurt liggen van het historisch gemiddelde (SVR, 2010a; SVR, 2010b).

Op vlak van werkgelegenheid bleef ook in Vlaanderen, mede dankzij de anti-crisismaatregelen, het netto banenverlies in 2009 al bij al beperkt (-17 200 arbeidsplaatsen of -0,8%). Niettemin zal ook in 2010 en 2011, omwille van de eerder gematigde economische heropleving en de vertraagde evolutie van het aantal arbeidsplaatsen ten opzichte van het arbeidsvolume, de werkgelegenheidsgroei eerder beperkt blijven. Op basis van eigen berekeningen voor de eerste twee kwartalen van 2010 ramen we de gemiddelde groei van het aantal arbeidsplaatsen in Vlaanderen op +0,6% (+13 300 arbeidsplaatsen). Op middellange termijn (2012-2015) zou de Vlaamse werkgelegenheidsgroei rond de 1,1% bedragen, wat nauw aansluit bij de gemiddelde groei tijdens de periode 2002-2008 (SVR, 2010b).

Heropleving van de Vlaamse arbeidsmarkt

Trendindicatoren op weg naar herstel

Met de positieve kwartaalgroei vanaf het derde kwartaal van 2009 lijkt het herstel van de Belgische

en Vlaamse economie ingezet. Uiteraard rest hierbij de vraag of de economische opleving zich ook vertaalt naar een (duurzaam) herstel van de Vlaamse arbeidsmarkt. In figuur 2 zien we waar we op dit moment in de arbeidsmarktcrisis staan aan de hand van een aantal conjunctuurgevoelige arbeidsmarkt-indicatoren: uitzendarbeid, tijdelijke werkloosheid, ontvangen vacatures, bedrijfsfalingen en bedrijfsoprichtingen. Om seizoensschommelingen uit te zuiveren, berekenen we een trendreeks voor deze indicatoren (met uitzondering van de uitzendactiviteit) door telkens een gemiddelde te nemen voor de voorbije twaalf maanden. Dit trendniveau drukken we vervolgens uit als een index met januari 2007 als referentiemaand (= 100).

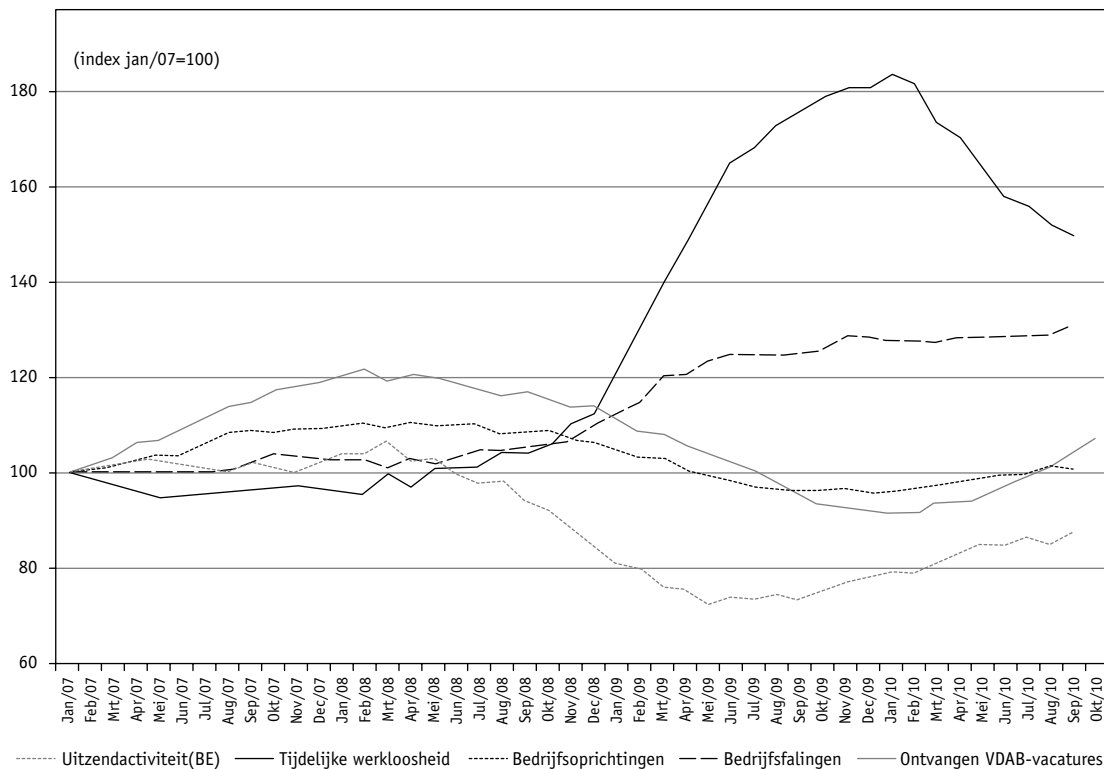
De *uitzendactiviteit* nam vanaf midden 2008 een diepe duik tot een minimumindex van 73 in mei 2009. Vanaf dan klom de uitzendactiviteit langzaam

terug omhoog en was het hiermee de eerste indicator die opnieuw een opwaartse trend vertoonde. In augustus 2010 kende de uitzendsector na een jaar van bijna ononderbroken herstel echter terug een kleine dip, in belangrijke mate toe te schrijven aan de vertraging van de uitzendactiviteit van de jobstudenten (Federgon, 2010). De cijfers voor september 2010 sluiten echter weer aan bij de stijgende trend. Toch blijft de uitzendindicator met een index van 87,1 in september 2010, ondanks de vrij snelle inzet van het herstel nog een eindje verwijderd van het pre-crisis niveau (index van net geen 100 in juni 2008).

De trendindex van de *tijdelijke werkloosheid* is nog sprekender. De omvang van de tijdelijke werkloosheid lag midden 2008 op een vergelijkbaar niveau met begin 2007. Gedurende de tweede jaarhelft van 2008 was er een duidelijke toename van de tijdelijke werkloosheid, en vanaf begin 2009 kende de

Figuur 2.

Trendindex van de uitzendactiviteit (België), bedrijfsoprichtingen, bedrijfsfalingen, tijdelijke werkloosheid en ontvangen VDAB-vacatures (Vlaams Gewest) (januari 2007 – september/oktober 2010; index januari 2007 = 100)

Bron: Federgon, RVA, Graydon, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek, VDAB (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

indicator een ware explosie, met een piek in januari 2010 met een index van 184, wat neerkomt op een trendniveau van 141 000 tijdelijk werklozen (fysieke eenheden) gemiddeld over de laatste twaalf maanden. Vervolgens zette deze index haar duik naar beneden in. In september 2010 daalde de trendindex van de tijdelijke werkloosheid tot het trendniveau van april 2009 (index van ongeveer 148) en telde de RVA gemiddeld over de laatste twaalf maanden 114 600 werknemers in tijdelijke werkloosheid. Dit is al 26 400 minder dan het hoogste niveau in januari 2010, maar nog bijna 34 800 tijdelijke werklozen meer dan het trendniveau van twee jaar terug in september 2008 (79 800 tijdelijk werklozen). Ook hier zijn de tekenen van herstel dus hoopgevend maar moet het globale werkloosheidsniveau nog een heel eind verder naar beneden om tot het trendniveau van vóór de crisis te komen.

Hoewel de trendlijnen van de uitzendactiviteit en de tijdelijke werkloosheid in tegengestelde richting lopen, is de conclusie dezelfde. Wanneer de economische crisis toeslaat en de productieactiviteit terugvalt, ontstaat er een surplus aan arbeidskrachten. Deze neerwaartse cyclus noopt bedrijven er toe om de arbeidsinput (tijdelijk) af te bouwen. Het niet verlengen van uitzendcontracten en het tijdelijk op non-actief zetten van werknemers via het stelsel van tijdelijke werkloosheid zijn in deze omstandigheden vaak gehanteerde strategieën (Herremans et al., 2009). Met de heropleving van de economie reageert de uitzendactiviteit en de tijdelijke werkloosheid ook als eerste positief. Bedrijven vullen de toenemende arbeidsvraag opnieuw op door hun tijdelijke werklozen terug aan het werk te zetten of een beroep te doen op uitzendkrachten om hun eerste productiviteitsstijgingen op te vangen.

Toch waren niet alle bedrijven in staat om met tijdelijke werkloosheid of andere tijdelijke maatregelen de crisis te bekampen. Dit kunnen we aflezen uit de trendreeks van het aantal *falingen* die vanaf de tweede helft van 2008 eveneens een sterke stijging vertoont. De tweede jaarhelft van 2009 vlakke het stijgingsritme terug af, om op het einde van dat jaar opnieuw een opwaartse knik te maken. Ook de eerste helft van 2010 bleef het trendniveau van de bedrijfsfalingen stabiel, maar op een hoog niveau. De meest recente cijfergegevens duiden zelfs nog op een nieuwe opwaartse knik. Dit aanhoudend hoge niveau van het aantal faillissementen is onder meer te verklaren door de toename van het aantal falingen bij KMO's en bij jonge, maar tegelijk ook

bij oude bedrijven (Graydon, 2010a). Bovendien is er recentelijk een belangrijke toevloed van faillissementen van bedrijven die het afgelopen anderhalf jaar bescherming zochten onder de Wet op Continuïteit van Ondernemingen, maar alsnog failliet gingen (Graydon, 2010b).¹

Na een positieve trend van de *bedrijfsoprichtingen* en de *ontvangen VDAB-vacatures* sinds 2007 sloeg ook voor deze indicatoren de tendens om in de tweede helft van 2008. Het aantal ontvangen VDAB-vacatures kende pas begin 2010 haar dieptepunt. De laatste maanden lijken de indicatoren van de bedrijfsoprichtingen en het aantal ontvangen vacatures opnieuw licht te stijgen. Vooral deze laatste indicator – de ontvangen VDAB-vacatures – is aan een mooi herstel bezig. Aan de vooravond van de crisis – in het voorjaar van 2008 – lag het trendniveau van het aantal ontvangen VDAB-vacatures op bijna 24 000 per maand (cf. gemiddelde over de laatste twaalf maanden). In januari 2010 daalde dit trendniveau tot een minimum van nog net 18 000 vacatures. In oktober 2010 bedraagt het trendniveau terug 21 100 vacatures. Goed op weg dus, maar tegelijk ook nog een hele weg te gaan.

Terugval van de kortdurige werkloosheid

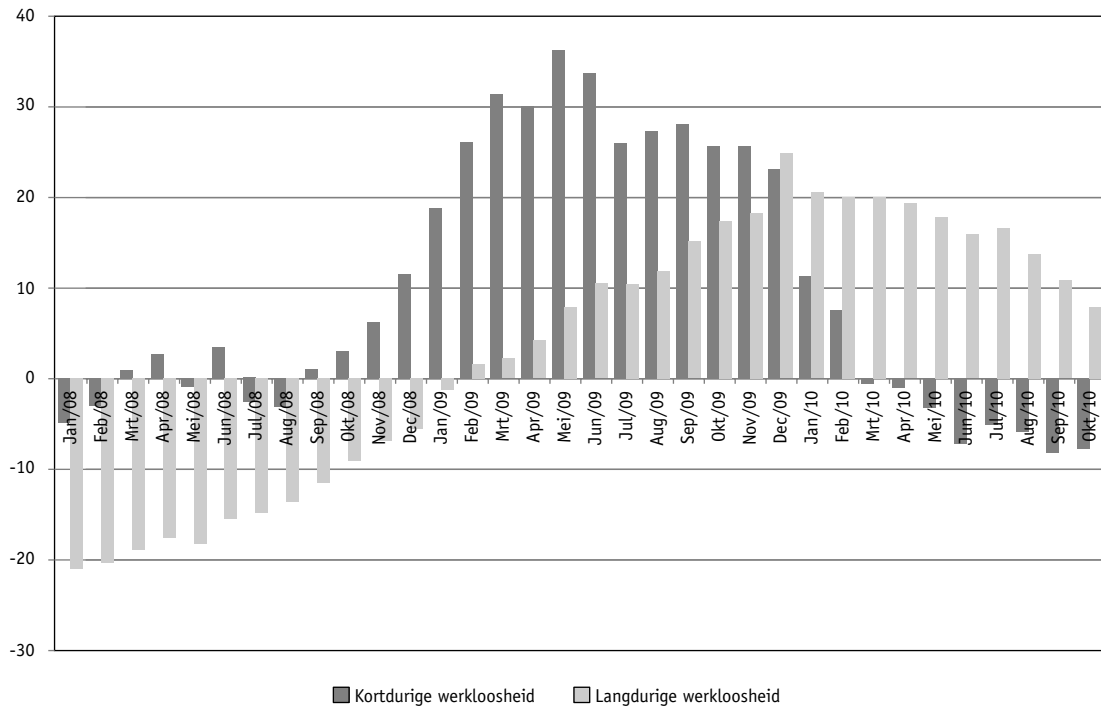
Op basis van de belangrijkste conjunctuur- of trendindicatoren kunnen we dus besluiten dat de Vlaamse arbeidsmarkt terug aan het heropleven is. Deze heropleving is eveneens zichtbaar in de evolutie van de *werkloosheid*. In september 2010 daalde het aantal Vlaamse werkzoekenden voor het eerst sinds het uitbreken van de crisis (daling van -1,1% op jaarbasis). In oktober werd deze daling verder gezet (-1,6%). De VDAB klokke toen af op 203 600 niet-werkende werkzoekenden. Bij de jongeren tot 25 jaar is de daling het sterkst (-3,9%). In de leeftijdscategorie van 25 tot 50 jaar gaat het om een terugval van -3,3%. De andere kant van de medaille toont evenwel nog steeds de stijgende werkloosheid bij vijftigplussers (+4,3%).

Om de geleidelijke impact van de arbeidsmarktcrisis op de werkloosheid te duiden, bekijken we in figuur 3 de groei van de kortdurige en langdurige werkloosheid per maand en vergelijken we telkens met dezelfde maand van het voorgaande jaar.

Vanaf eind 2008 schoot de jaargroei van de *kortdurige werkloosheid* de hoogte in, tot een piek van

Figuur 3.

Procentuele jaargroei van de kortdurige en langdurige werkloosheid (Vlaams Gewest; januari 2008 – oktober 2010)

Noot: kortdurige werkloosheid = niet-werkende werkzoekenden < 12 maanden werkloos | langdurige werkloosheid = niet-werkende werkzoekenden ≥ 12 maanden werkloos

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

+36,2% kortdurige werklozen in mei 2009 (ten opzichte van dezelfde maand een jaar eerder). In de tweede helft van 2009 schommelde de jaargroei rond +25% om daarna, begin 2010, verder terug te vallen (tot +11,4% in januari en +7,3% in februari). Vanaf maart kon opnieuw een daling worden genoteerd van de procentuele jaargroei van de kortdurige werkloosheid. Deze daling hield ook de volgende maanden goed stand en liep in september en oktober zelfs op tot respectievelijk -8,3% en -8,0%. In oktober 2010 klokte de VDAB af op 114 400 kortdurig werklozen. Dit zijn er 9 900 minder dan in dezelfde maand in 2009, maar nog steeds 15 400 kortdurige werklozen meer dan oktober 2008.

De jaarevolutie van de langdurige werkloosheid – langer dan een jaar – daalde nog tot eind 2008. Begin 2009 kantelde echter ook voor deze categorie werklozen de dalende trend naar een stijging van de jaargroei. Heel wat van de nieuwe werklozen

in 2008 overschreden de kaap van twaalf maanden werkloosheid en stroomden door naar de langdurige werkloosheid. Geleidelijk aan liep de jaartoe name op tot +24,9% in december 2009. In januari viel de toename opnieuw iets terug tot +20,4% en ook in de daaropvolgende maanden kabbelde het groeiritme verder af, tot nog +7,9% in oktober 2010. In oktober 2010 telden we in totaal 89 200 langdurig werklozen, wat neerkomt op ongeveer 6 600 werkzoekenden meer dan een jaar eerder, en maar liefst 18 800 langdurig werkzoekenden meer dan in oktober 2008.

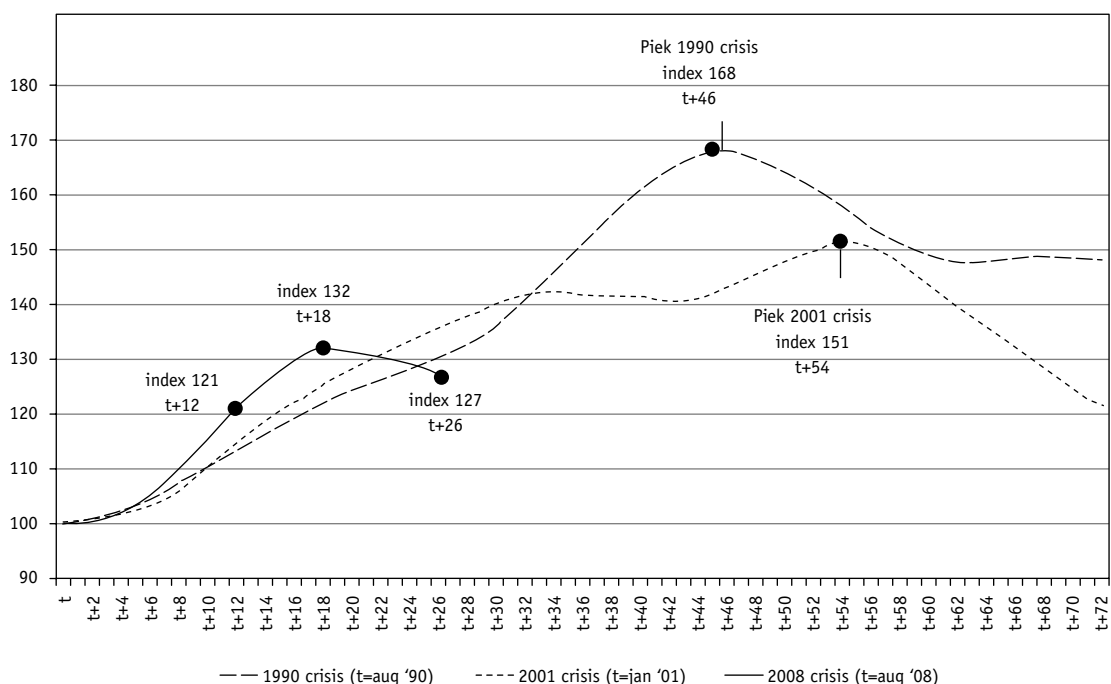
Parallel aan de economische relance dooft dus ook de werkloosheidsgroei geleidelijk aan uit. Bovendien lijkt de (kortdurige) werkloosheid zich sneller te herpakken dan we zouden verwachten op basis van voorgaande crisissen. We verduidelijken dit in figuur 4 waar we een vergelijking maken van de trendevolucie van de kortdurige werkloosheid in

drie crisisperiodes (begin jaren '90, begin jaren '00 en eind jaren '00).² Als vertrekpunt voor de vergelijking nemen we per periode de maand met het laagste werkloosheidsniveau (van de kortdurige werkloosheid), met name de maand die voorafging aan de eerste werkloosheidstoename.³ Het gaat om de maanden augustus 1990, januari 2001 en augustus 2008. Vanaf dat referentiepunt volgen we de evolutie van het trendniveau maand na maand op. Voor de 2008 crisis hebben we gegevens tot 25 maanden na het startpunt (t +25), de twee vorige crisissen volgen we op tot 70 maanden na het startpunt (t +70). Uit figuur 4 blijkt dat de werkloosheid in de 2008 crisis meteen fors heeft ingezet met een stijging tot index 121 na twaalf maanden. Dit betekent dat het trendniveau van de kortdurige werkloosheid na amper één jaar (augustus 2009) reeds 21% hoger lag dan het pre-crisis niveau (augustus 2008). Tijdens de twee vorige crises kwam de werkloosheidgroei trager op gang en lag de kortdurige werkloosheid na één jaar 'slechts' 14 à 15% boven het pre-crisis

niveau. Anderzijds zijn er indicaties dat ook het keerpunt zich deze keer sneller zal aandienen. In februari 2010, na 18 maanden van werkloosheidsstijging, werd een (voorlopig) hoogtepunt bereikt op index 132. De kortdurige werkloosheid steeg tot 32% boven het pre-crisis niveau uit. De daaropvolgende maand (t +19) stellen we vervolgens een eerste daling vast. Met andere woorden, na anderhalf jaar van stijgende werkloosheid werd het keerpunt bereikt. Bij de vorige crises hield de stijging veel langer aan en liep de kortdurige werkloosheid op tot een significant hoger niveau. Begin jaren '90 was het maar liefst 47 maanden wachten op de eerste daling en liep de kortdurige werkloosheid op tot 68% boven het pre-crisis niveau (index 168), meer dan het dubbele van de vastgestelde stijging in de 2008 crisis (+32%). Ook tijdens de 2001 crisis steeg de werkloosheid zeer hoog boven het pre-crisis niveau uit (index 151) en duurde het uiteindelijk meer dan vier jaar voor een structurele daling werd ingezet (t +54).

Figuur 4.

Evolutie van het trendniveau van de kortdurige werkloosheid in drie crisisperiodes (Vlaams Gewest)

Noten: Trendniveau = voortschrijdend gemiddelde van 12 maanden t = de maand die voorafging aan de eerste toename van het trendniveau van de kortdurige werkloosheid (= pre-crisis niveau)

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

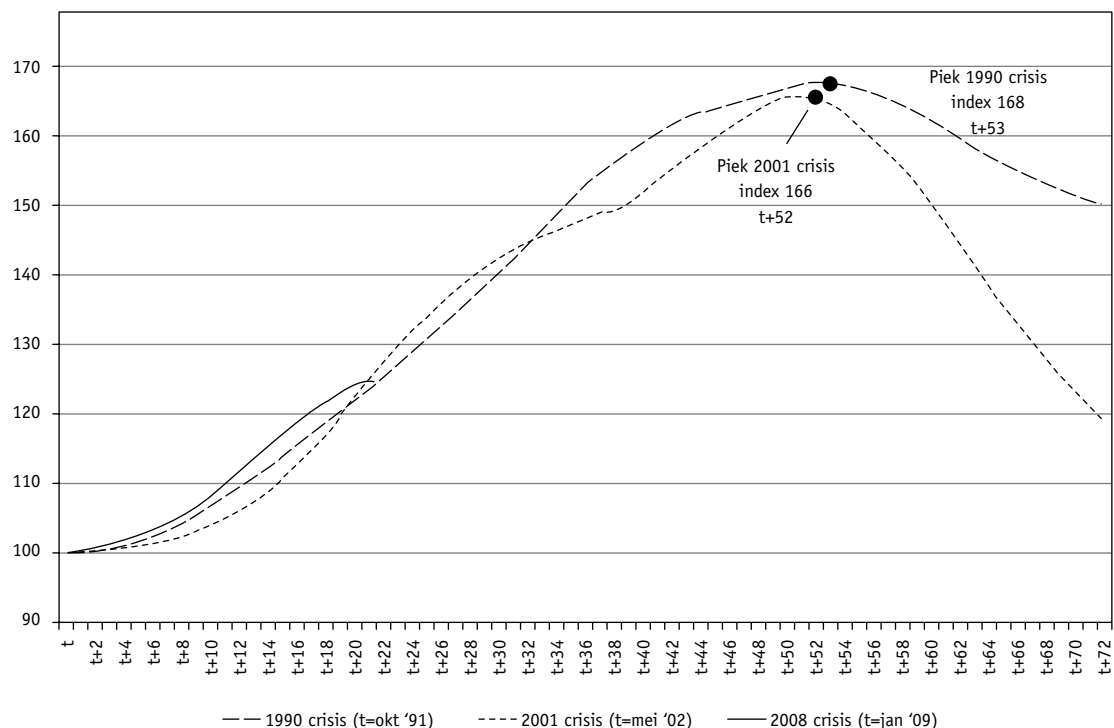
De huidige werkloosheidsstijging was in eerste instantie forser dan tijdens de vorige crises, maar vandaag stellen we eveneens vast dat ook de daling zich in een vroeger stadium aankondigt. Al moeten we voorzichtig blijven. Ook de 2001 crisis kende een eerste daling na 33 maanden van werkloosheidsstijging. Dit herstel was echter van korte duur en 10 maanden later begon de kortdurige werkloosheid opnieuw te stijgen tot een aanzienlijk hoger niveau dan de eerste piek (index 151). Uit de cijfers voor de komende maanden zal moeten blijken of de daling die we vandaag vaststellen kan worden gehandhaafd.

De daling van de kortdurige werkloosheid is op twee manieren te verklaren. Enerzijds werd door de heropleving van het economische klimaat gedurende de laatste maanden de instroom in de werkloosheid ingeperkt. Er vallen minder ontslagen en een deel van de kortdurige werklozen geraakt al terug aan de slag. Zij kunnen vaak nog recente school- of

werkervaring voorleggen waardoor zij – als ‘sterke’ groep onder de werklozen – als eerste kunnen profiteren van de economische heropleving. Aan de andere kant is er uiteraard ook de doorstroom van kortdurige werklozen naar de langdurige werkloosheid wanneer zij de periode van twaalf maanden werkloosheid overschrijden. De sterke jaargroei van de langdurige werkloosheid zal, rekening houdend met het hoge globale werkloosheidsniveau in 2009, wellicht nog een tijd aanhouden. Het herstel is immers nog pril en wankel. Bovendien zijn het meestal de langdurige werklozen die het moeilijker hebben om terug aan te pikken wanneer de economie weer opveert. Bij de twee voorgaande crises konden we vaststellen dat de langdurige werkloosheid pas na ruim vier jaar van aanhoudende stijging op een hoogste niveau piekte (figuur 5). In de 1990 crisis steeg het trendniveau van de langdurige werkloosheid tot 68% boven het pre-crisis niveau. Dit hoogtepunt werd bereikt na 53

Figuur 5.

Evolutie van het trendniveau van de langdurige werkloosheid in drie crisisperiodes (Vlaams Gewest)

Noten: Trendniveau = voortschrijdend gemiddelde van 12 maanden t = de maand die voorafging aan de eerste toename van het trendniveau van de langdurige werkloosheid (= pre-crisis niveau)

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

maanden van stijgende werkloosheid. Tijdens de 2001 crisis verliep de evolutie van de langdurige werkloosheid nagenoeg parallel hiermee. Bij een gelijkaardig scenario zou het nog tot halfweg 2013 duren vooraleer de langdurige werkloosheid begint te dalen. Indien echter de versnelde daling van de kortdurige werkloosheid aanhoudt, kalft wellicht ook de cohorte-gewijze doorstroom naar de langdurige werkloosheid geleidelijk aan af. Dit zou vervolgens ook de relance van de langdurige werkloosheid kunnen versnellen. Het is alvast een parameter die we de komende maanden nauw in het oog zullen houden.

Impact op de werkgelegenheid: werknemers versus arbeidsvolume

Om de impact van de crisis op de jobcreatie en werkgelegenheid te evalueren kijken we in tabel 1 en figuur 6 naar de jaargroei van het aantal werknemers en het arbeidsvolume (uitgedrukt in voltijds-equivalenten). Waar de groei van het aantal werknemers in het vierde kwartaal van 2008 nog net positief was (+0,6%), viel deze van het arbeidsvolume datzelfde kwartaal volledig stil (-0,2%). In de daaropvolgende kwartalen duikt de jaargroei van het arbeidsvolume echter diep in het rood, met een daling tot -2,8% in het tweede kwartaal van 2009 ten opzichte van hetzelfde kwartaal een jaar eerder. De globale werkgelegenheid bereikte haar grootste

daling op jaarbasis in het derde kwartaal van 2009 (-1,3%), wat neerkomt op een terugval van ruim 27 300 loontrekkenden ten opzichte van het derde kwartaal 2008. De impact van de crisis uit zich verhoudingsgewijs dus vroeger en heel wat sterker op het arbeidsvolume dan op de werkgelegenheid (uitgedrukt in koppen of personen).

Vanaf het vierde kwartaal van 2009 zien we dat de economische heropleving zich ook vertaalt naar een tempering van de negatieve jaargroei, zowel voor de evolutie van het aantal werknemers (-0,7%) als van het arbeidsvolume (-1,9%). In het eerste kwartaal van 2010 slaat de negatieve jaargroei van het aantal werknemers zelfs om naar een (lichte) positieve groei (+0,2%), terwijl de negatieve groei van het arbeidsvolume aanzienlijk wordt teruggedrongen (-0,6%). De ramingen voor het tweede kwartaal 2010 kleuren zowel voor het aantal werknemers als het arbeidsvolume duidelijk terug positief. De Vlaamse werknemerspopulatie zou uitbereiden met 1% ten opzichte van het tweede kwartaal 2009. De stijging van het arbeidsvolume (uitgedrukt in voltijdsequivalenten) overtreft dit groeipad zelfs met een jaargroei van +1,2%.

Bedrijven beknipten dus eerst – en vooral – op het arbeidsvolume of het aantal gewerkte uren, alvorens het personeelsbestand effectief in te krimpen (veelal via de anti-crisismaatregelen van de Vlaamse en federale overheden, zoals tijdelijke werkloosheid). Bij de huidige economische heropleving zou

Tabel 1.

Evolutie (op jaarbasis) van het aantal werknemers en het arbeidsvolume (VTE) bij RSZ (Vlaams Gewest; 2008-I tot 2010-II)

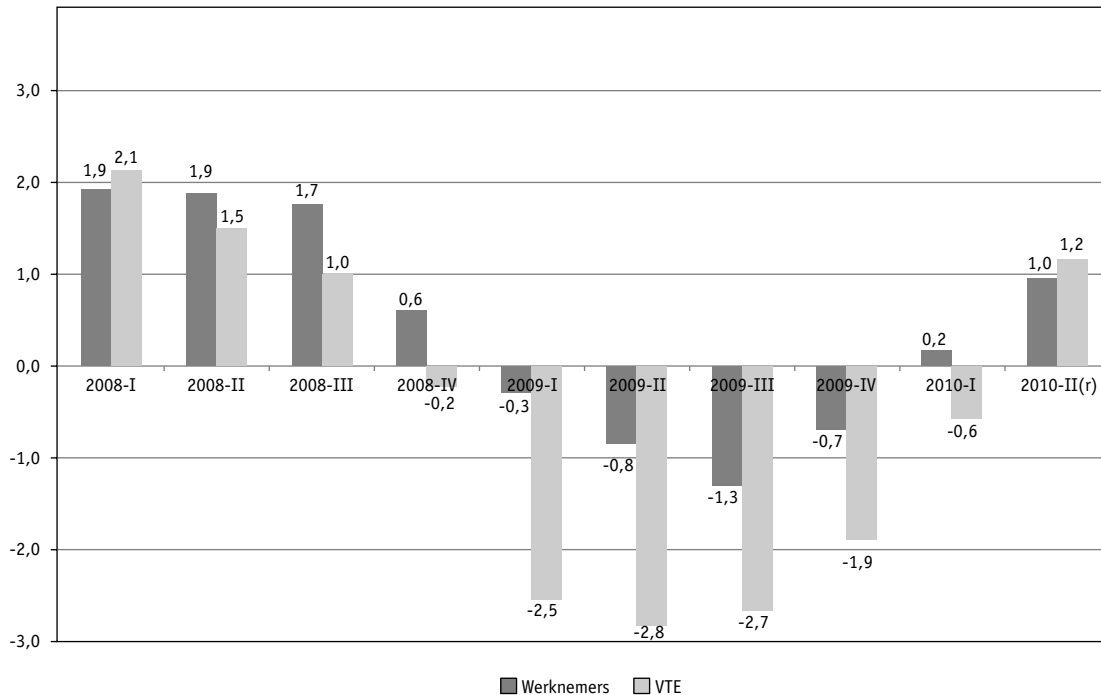
Kwartaal	Werknemers	Arbeidsvolume (aantal VTE)	Jaargroei (n)		Jaargroei (%)	
			Werknemers	VTE	Werknemers	VTE
2008-I	2 079 216	1 761 605	+39 035	+36 818	+1,9	+2,1
2008-II	2 083 523	1 776 294	+38 474	+26 319	+1,9	+1,5
2008-III	2 101 936	1 738 084	+36 017	+16 756	+1,7	+1,0
2008-IV	2 075 739	1 762 045	+12 533	-3 885	+0,6	-0,2
2009-I	2 072 983	1 716 841	-6 233	-44 764	-0,3	-2,5
2009-II	2 065 889	1 725 949	-17 634	-50 345	-0,8	-2,8
2009-III	2 074 599	1 691 859	-27 337	-46 225	-1,3	-2,7
2009-IV	2 061 282	1 728 637	-14 457	-33 408	-0,7	-1,9
2010-I	2 076 907	1 707 182	+3 924	-9 660	+0,2	-0,6
2010-II (r)	2 085 750	1 746 050	+19 861	+20 101	+1,0	+1,2

Noot: Tweede kwartaal 2010: raming voor het Vlaams Gewest aan de hand van de Snelle Ramingen voor België (RSZ, 2010)

Bron: RSZ (Bewerking Steunpunt WSE / Departement WSE)

Figuur 6.

Procentuele jaargroei van het aantal werknemers en het arbeidsvolume (VTE) bij RSZ (Vlaams Gewest; 2008-I tot 2010-II)

Noot: Tweede kwartaal 2010: raming voor het Vlaams Gewest aan de hand van de Snelle Ramingen voor België (RSZ, 2010)

Bron: RSZ (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

men dan verwachten dat ondernemingen eerst het arbeidsvolume terug zouden opkrikken vooraleer over te gaan op bijkomende aanwervingen. Het is dan ook ietwat verrassend dat in het eerste kwartaal van 2010 de werknemerspopulatie al terug groter wordt (+0,2% op jaarbasis; +0,8% ten opzichte van het voorgaande kwartaal), terwijl het arbeidsvolume nog steeds in dalende lijn zit (-0,6% op jaarbasis; -1,2% ten opzichte van het voorgaande kwartaal). Een verklaring hiervan zit vooral in de sterke toename van het aantal deeltijdse werknemers (+2,3% ten opzichte van het voorgaande kwartaal) en van het aantal uitzendkrachten (+16,3%). Dit zijn beide werknemerscategorieën die met 'kleinere' jobs minder doorwegen op de omvang van het arbeidsvolume. De voltijds tewerkgestelde werknemers gingen er daarentegen nog steeds op achteruit (-0,6%). In het tweede kwartaal, die een duidelijke positieve ommezwaai aangeeft, zien we het verwachte patroon wel opduiken, hoewel de stijging van het

arbeidsvolume op jaarbasis (+1,2%) slechts iets sterker verloopt dan deze van het aantal werknemers (+1,0%). Naast het opkrikken van het arbeidsvolume, door bijvoorbeeld het hertewerkstellen van tijdelijke werklozen, wordt er ook terug meer aangeworven. Ook zien we hierbij dat het aantal voltijdse werknemers nu wel in stijgende lijn zit.

Conclusie

Terugkijkend naar het begin van de crisis zagen we dat de trendreeksen voor de verschillende conjunctuurindicatoren vanaf de tweede helft van 2008 steil 'bergaf' gingen en in de loop van 2009 hun dieptepunt bereikten. Sinds begin dit jaar – voor de uitzendarbeid al iets eerder – gaat het terug de betere kant op, al is het voor die indicatoren die later reageren op een economische ommekeer (cf.

falingen, bedrijfsoprichtingen) voorlopig wachten op een uitgesproken herstel.

Toch is de inhaalbeweging ingezet en komt de jobcreatie terug op gang, in de eerste plaats van jobs die omwille van de crisis waren weggevallen. Dit blijkt uit de terugval van de tijdelijke werkloosheid, de heropleving van de uitzendarbeid en de ontvangen vacatures, maar ook uit de meest recente ramingen van de evolutie van de loontrekkende werkgelegenheid. Zo wordt voor het tweede kwartaal van 2010 een duidelijke remonte verwacht van zowel het eigenlijke aantal werknemers als het arbeidsvolume. De prille economische heropleving vertaalt zich verder ook naar een beperktere instroom in de werkloosheid. Hierdoor kunnen we vanaf het voorjaar 2010 terug een daling vaststellen van de kortdurige werkloosheid. Bovendien stellen we vast dat de daling van de kortdurige werkloosheid zich vandaag in een vroeger stadium aankondigt dan tijdens de twee voorgaande crisisperiodes. Voor de langdurige werkloosheid zien we voorlopig nog geen echt herstel, enkel een afvlakking van het groeiritme. Concluderend kunnen we stellen dat het herstel van de Vlaamse economie en arbeidsmarkt zich sneller aankondigt dan initieel verwacht werd. Tot voor enkele maanden stonden alle sociale en economische barometers nog op onweer en werd voor 2010 de rampspoed afgekondigd. De realiteit lijkt anders uit te draaien. De jobcreatie kwam sneller op gang dan verwacht en ook de werkloosheid herpakt zich sneller dan bij vorige crisissen. De duurzaamheid van deze remonte zal de komende maanden moeten blijken.

Wouter Vanderbiesen
Wim Herremans
Steunpunt WSE

Noten

1. De Wet op Continuïteit van Ondernemingen trad in werking in april 2009 en biedt bedrijven in moeilijkheden meer mogelijkheden om te overleven en flexibele oplossingen te zoeken bij tijdelijke moeilijkheden. Dankzij deze wet, die het vroegere Gerechtelijk Akkoord vervangt, kregen

bijvoorbeeld heel wat bedrijven tijdelijk uitstel van betaling aan hun schuldeisers.

2. De trendevoluitie geeft een voortschrijdend gemiddelde weer van (de voorbije) twaalf maanden.
3. Concreet gaat het om de maand die voorafging aan de eerste toename van het trendniveau van de kortdurige werkloosheid.

Bibliografie

- Federgon. 2010. *Achteruitgang van de uitzendactiviteit in augustus*. Perscommuniqué 28/9/2010.
- FPB. 2010. *Economische vooruitzichten 2010-2015*. Mei 2010. Brussel: Federaal Planbureau.
- Graydon. 2010a. *825 faillissementen in mei – Studie 2 juni 2010*. Berchem: Graydon Belgium.
- Graydon. 2010b. *September stuwt het aantal faillissementen verder naar extreme hoogtes – Studie 1 oktober 2010*. Berchem: Graydon Belgium
- Herremans, W., Sourbron, M. & Boey, R. 2009. *Tendrapport Vlaamse arbeidsmarkt 2009. De Vlaamse arbeidsmarkt in het defensief*. Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie/Brussel: Departement Werk en Sociale Economie.
- Herremans, W., Vanderbiesen, W., Boey, R. & Braes, S. 2010. *Tendrapport Vlaamse arbeidsmarkt 2010*. Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie/Departement Werk en Sociale Economie.
- INR/FPB. 2010. *De Belgische economie zou groeien met 1,8% in 2010 en met 1,7% in 2011*. Perscommuniqué 15/9/2010. Brussel: Federaal Planbureau.
- NBB. 2010a. *Economische projecties voor België – Voorjaar 2010*. Perscommuniqué 16/6/2010. Brussel: Nationale Bank van België.
- NBB. 2010b. *Maandelijks conjunctuurenquête bij de bedrijven – april 2010*. Perscommuniqué. Brussel: Nationale Bank van België.
- NBB. 2010c. *Maandelijks conjunctuurenquête bij de bedrijven – juni 2010*. Perscommuniqué. Brussel: Nationale Bank van België.
- NBB. 2010d. *Maandelijks conjunctuurenquête bij de bedrijven – oktober 2010*. Perscommuniqué. Brussel: Nationale Bank van België.
- RSZ. 2010. *Snelle ramingen van de tewerkstelling (RSZ) voor het tweede kwartaal 2010*. Brussel: Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
- SVR. 2010a. *De Vlaamse conjunctuur in oktober 2010. SVR-Webartikel 2010/17*. Studiedienst Vlaamse Regering.
- SVR. 2010b. *Regionale economische vooruitzichten 2009-2015. SVR-Webartikel 2010/10*. Studiedienst Vlaamse Regering.